

roman *Melita*. Ocjenjujući Tomićev književni rad i njegovu književnu fizionomiju Kalogjera zaključuje da je on pripadao onoj generaciji hrvatskih književnika koja je dala osnovno obilježje književnosti 70-ih i 80-ih godina prošloga stoljeća. Stoga je, zaključuje Kalogjera, i Tomićev književni rad odraz takve književne klime. U njemu se isprepliću pseudoromantično, sentimentalno, naivno i nestvarno s uočljivim realističkim tendencijama, analizama socijalne problematike čovjeka i društva.

Odbacujući stavove onih koji u Tomiću vide (ili su vidjeli) propagatora domaće književnosti, epigona i stvaraoca bez snage i moći da se nametne svojem vremenu, Kalogjera je nakon temeljite analize Tomićeva opusa ostao blizak onim književnim kritičarima koji su u njemu pronašli umjetnika a ne jeftinog zabavljača. U svakom slučaju nakon Štamparova i Šicelova viđenja Tomićeva djela, Kalogjera nam svojom monografijom nudi još jedno, afirmativno i znanstveno utemeljeno.

Diana Stolac

Mirjana Strčić:

ISTARSKA PJESMARICA ANTOLOGIJA HRVATSKOG PJESNIŠTVA ISTRE 19. I 20. STOLJEĆA Knjiga 1 i 2

Čakavski sabor - Pula, Pula 1989.

TEMELJI KNJIŽEVNE EPOHE SVEĆENICI U HRVATSKOM NARODNOM PREPORODU ISTRE I KVARNERSKIH OTOKA

*Istarsko književno društvo "Juraj Dobrila".
Novinsko-nakladničko poduzeće "Glosa", Pazin -
Rijeka 1994.*

Počevši od 1967. godine kada je objavila svoj prvi prilog (o knjizi Milana Crnkovića *Dječja književnost*) pa do naših dana Mirjana Strčić objavila je impozantno velik broj recenzija, članaka, eseja i studija iz hrvatske književnosti (ali i iz drugih južnoslavenskih literatura), priredila niz izdanja djela hrvatskih pisaca, a svojim je prilogima u raznim zbornicima i edicijama - od Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti do Leksikografskog zavoda "Miroslav Krleža" - zaokružila svoj dosadašnji stručni i znanstveni habitus koji je, bez dvojbe, svrstava u red danas vrlo zapaženih književnopovijesnih pregalaca u području, posebno hrvatske, književne historiografije.

Dvije su bitne činjenice odredile književnoznanstveni put Mirjane Strčić. To je, u prvom redu, hrvatska povijesnoknjiževna tradicija (Antun Barac, Mihovil Kobilj) iz koje je crpila svoja prva znanja i metodološke postupke, i drugo: jasno opredjeljenje za proučavanje hrvatske književnosti s područja Istre i Hrvatskog primorja tijekom 19. i 20. stoljeća.

Od tradicionalne povijesti književnosti naslijedila je, u najpozitivnijem smislu te riječi, osjećaj i potrebu za **istraživanjem**: od arhivskih materijala i književnih ostavština do društveno-povijesnog konteksta unutar kojega su djela pojedinih pisaca nastajala, kloneći se površnosti, nezarobljena lakoćom impresionističkog izričaja. Na taj je način postupnim, korak po korak, skupljanjem relevantne građe, logičkim povezivanjem bitne osovine pisac-djelo-čitalac formirala samu sebe u doslovnom smislu u **povjesničara** hrvatske književnosti, svjesna njezine ovisnosti o kontekstu vremena i prostora u kome je nastajala, ali gdje god je to bilo moguće, ističući i "literarnost", estetsku komponentu analizirano djela ili književnog opusa.

Temeljnu pozitivističku književnopolitičku usmjerenost autoričinu uvjetovala je, kao nužna pretpostavka, njezina opredijeljenost za tematiku koja najvećim dijelom (posebno kada je riječ o Istri i istarskom stvaralaštvu u 19. i početkom 20. stoljeća, sve do tridesetih godina) ima **kulturološki** karakter: stvaralaštvo je, zbog poznatih povijesno-političkih prilika, imalo više utilitarni, prosvjetiteljski smisao, negoli značenje umjetnosti riječi, pa je, razumljivo, Mirjana Strčić morala i svoje ispitivačke, metodološke postupke uskladiti s takvom razinom stvaralaštva. A činjenica je da, unatoč tome što se radi o djelima koja objektivno nemaju visoke estetske domete i više-manje pozitivistički im je pristup najadekvatniji, taj segment istarski predstavlja vrlo važan temelj očuvanja nacionalnog identiteta, i u tome ga smislu i treba inkorporirati u matične tokove hrvatske književnosti. Doprinos Mirjane Strčić i jest najveći u tome što sistematski i intenzivno ispituje u svom znanstvenom i književnokritičkom radu ovu istarsku kulturnoknjiževnu regiju, dosad prilično zapostavljenu i ne dovoljno analiziranu: i s kulturološkom i književnog aspekta.

Nakon svojevrsna uvoda u opsežnije istraživalaštvo knjigom *Careva pisma iz Liburnije* (1970) - izborom korespondencije između Viktora Cara Emina i Rikarda Katalinića Jeretova, nadopunjenim autoričnim komentarima i bilješkama - Mirjana Strčić desetak godina kasnije objavljuje plodove svog, u međuvremenu, kontinuirana bavljenja istarskom i primorskom književnosti, knjigu u dva toma: *Istarska beseda i pobuna* (1984, 1985) - prvu svoju značajnu književnopolitičku sintezu u smislu zajedničkog nazivnika: pisci i epohe istarsko-primorskog kulturnog i književnog kruga.

Tek s ovim knjigama suvremenosti se našoj otkriva činjenica koliko je zapravo jedan značajan dio hrvatske književnosti ostao nezapažen književnopolitičkim zapisima naših kritičara i povjesnika literature. Iz desetak rasprava skupljenih na jednom mjestu odjedanput spoznajemo kako se tijekom 19. a dijelom i 20. stoljeća u Istri i na kvarnerskim otocima razvijala, postojala i nastajala jedna književnost, niz književnih imena koje gotovo da književna povijest i nije registrirala, osim što je, tek usput, samo neke spomenula, a samo određene pojedince, izvučene iz konteksta njihova djelovanja, nešto više osvjetlila. Nema sumnje da je fenomen narodnog preporoda u tom zapadnom hrvatskom području dosta kompleksniji i atipičniji u svom razvoju od onog središnjeg na čelu s Gajem, jer se borio od samog početka za hrvatsku, a ne slavensku opciju, a zbog političkih se specifičnih prilika pojavio s ozbiljnim zakašnjenjem, pa je, možda, i to jedan od razloga što se, uglavnom, našao na margini naših istraživanja. To više je značajan ovaj prilog Mirjane Strčić koji ne samo da obogaćuje spoznaje o istarskim, prije svega, književnim i kulturološkim intencijama u posljednjih stotinu i više godina prije konačnog sjedinjenja s Hrvatskom, nego - istodobno - pokazuje u kojoj mjeri uz različito postoji i pupčana

veza s matičnom hrvatskom književnosti - od samog početka.

Autorica akribičnim postupcima osvjetljava i pokrete i ličnosti, pokazujući u književnopovijesnoj vertikali i mijene i razvojne tijekove istarske književnosti (i pismenosti), stavljajući u svojim analizama težište na stožerne pisce: od Jurija Dobrile, preko Matka Laginje i Jeretova, do naše suvremenosti: Gervaisa, Črnje, Rakovca. Posebno valja naglasiti da Mirjana Strčić suvereno poznatim književnopovijesnim znanstvenim instrumentarijem svoja istraživanja vodi od faktografskih činjenica - obogaćujući ih svojim videnjem i osmišljavanjem, kada je riječ o pojedincu - prema sintezama, posebno u drugoj knjizi kada donosi sintetički prikaz književnog stvaralaštva u Istri u doba "Naše sloge" kao i značajnu raspravu o istarskom književnom krugu od 1900. do 1914. godine. Bitna je odlika ovih dviju knjiga da nam je u njima prezentirana stogodišnja (i više) borba Istrana za narodnu i političku opstojnost, i to putem minuciozna praćenja kulturnih i književnih manifestacija. Naglasimo da je u tom poduhvatu autorica ostvarivala vrlo često metodološke postupke u široku rasponu od socioloških do estetskih (gdje god je to bilo moguće) analiza. Riječ je, s jedne strane o akribičnu prikupljanju literarne građe, o ogromnom mnoštvu dosad nepoznatih činjenica što ih je autorica registrirala i iskoristila u svojim analizama (znalački pri tome odabirući samo relevantne činjenice!), a - s druge strane - i unatoč tome što veći dio iznesene problematike ima više književnokulturno značenje, Mirjana Strčić je svugdje gdje joj se za to pružila prilika izvodila i vrlo uspješne interpretacijske analize. Doprinos je eseja i studija skupljenih u ovoj knjizi našoj književnoj historiografiji dvojak. Autorica ponajprije vrlo argumentirano pokazuje značajnu društvenu i političku ulogu koju je literarno stvaralaštvo Istre odigralo kroz više od stotina godina u obrani svog nacionalnog identi-

teta, te povezanost tog literarnog kruga s ostalim procesima i tijekovima u ostalim dijelovima hrvatske književnosti.

Posve se logički na te dvije knjige nadovezuje nekoliko godina potom autoričina *Antologija hrvatskog pjesništva Istre 19. i 20. stoljeća* (1989). Iz opsežna predgovora-studije o tom žanru istarskog književnog izričaja treba posebno upozoriti na autoričin pokušaj periodizacije (s obzirom na tipičan razvoj istarske književnosti) na tri cjeline. Prvo razdoblje od 1840(60). pa sve do 1914. autorica ujedinjuje pod nazivom period narodnog preporoda u dvjema fazama: od 1860. (period "Naše sloge") do 1900, te one od 1900. do 1914. godine u kojoj već umjetnička riječ počinje prevladavati utilitarnu, odgojno-prosvjetiteljsku ulogu (Jeretov, Dukić, Nazor). Drugu cjelinu autorica označuje povijesnim terminom "međuratno razdoblje", upućujući na činjenicu kako je to doba sve značajnijeg uključivanja istarskih pjesnika u tijekove matične literature i sve vidljivijeg njihova izlaza iz poetske anonimnosti. Tako se, primjerice, Drago Gervais i Mate Balota, uglavnom pejzažnom, zavičajnom i ruralnom tematikom, s naglašenom socijalnom tenzijom, uklapaju u slične poetske motive i teme socijalno usmjerene hrvatske lirike tridesetih godina, naglašavajući i potvrđujući svojom čakavštinom ne samo njezinu poetsku snagu i vrijednost, na istoj razini na kojoj funkcionira i standardna štokavska poezija, nego istodobno čuvajući kroz nju i svoj autohtoni jezični, istarski identitet.

Treći period obuhvaća suvremeno pjesništvo, potpuno uklopljeno, ali sa specifičnim svojim jezičnim izrazom, u sve pore zajedničke hrvatske književnosti. Moglo bi se ustvrditi da je ova antologija zapravo živa ilustracija autoričinih književnopovijesnih rasprava i eseja, ustvari mala književna povijest hrvatskog pjesništva Istre: primjeri, izbor pjesnika i pjesama adekvatno komentiranih i analiziranih u uvodnoj studiji, govore kako

antologija hrvatskog pjesništva Istre 19. i 20. stoljeća Mirjane Strčić nije samo "objektivan" pregled hrvatskog poetskog govorenja na tlu Istre tijekom gotovo dvaju stoljeća, nego i izrazito autorsko djelo: autoričina vizija, ali ne impresionistička nego znanstveno utemeljena, ovog segmenta hrvatske štokavske i čakavske poezije istarskog kruga.

Svoj dosadašnji znanstveni put Mirjana Strčić zaokružuje i nedavno izišlom knjigom *Temelji književne epohe* (1994), posebno raspravljajući o udjelu - možemo reći najvažnijem - hrvatskog svećenstva u narodnom preporodu Istre i kvarnerskih otoka, kako to sumira i sama autorica: "Tijekom cijele svoje prošlosti to je svećenstvo redovito ostajalo narodnim, zadržavajući to određenje kao osnovnu značajku svoga kršćanskog djelovanja. U razdoblju od ranog srednjovjekovlja te potom kasnije, sve do ulaska u novu epohu u 19. stoljeću, to je svećenstvo svojom glagoljškom tradicijom ostajalo čvrsto sraslo s podlogom iz koje je niklo; bilo je istodobno i nosilac hrvatske pisane i kulturne baštine, i branitelj hrvatskoga naroda pred nerijetkom tuđinskim pokušajima da ga se zatre u temeljima."

Na temelju te spoznaje Mirjana Strčić realizira književne portrete, uz one poznatih pisaca (Jurja Dobrile, Mate Bastiana), i nekih koji su odigrali bitnu ulogu u preporodnom razdoblju ali su ostali posve zanemareni od književne kritike. Riječ je, prije svega, o preporoditelju Ivi Fertiću, o Ivanu Crmčiću te, posebno, Josipu Gržetiću Krasaninu, piscu koji je djelovao na prijelazu od romantizma prema realizmu.

Dodamo li svemu niz kritičkih prikaza i eseja i o nekim drugim piscima, posebno iz Hrvatskog primorja, kao što su Kranjčević, Kumičić, Barac, Fran Mažuranić, pa Mate Balota i drugi, kao i sukcesivno autoričino praćenje tekuće književne produkcije u Istri i Hrvatskom primorju, dobit ćemo realnu sliku interesa i dubine znatiželje autoričine da sa-

bere, prouči i vrednuje i književnu baštinu i literarnu suvremenost istarsko-primorskog kulturno-književnog kruga.

Mirjana Strčić, jednom riječju, ostvarila je jasnu fizionomiju književnog povjesničara. Vezana neposredno uz podatak, činjenicu, ona je vrlo pouzdan tumač stvarnih procesa u kulturološkom, ali i izrazito književnom stvaralaštvu, posebni istarske regije. Njezin je stvarni doprinos hrvatskoj književnoj historiografiji ne samo u fakti da ona danas najpotpunije primjenjuje književnopovijesni pristup dosad premalo uočavanoj djelatnosti istarskih i primorskih stvaralaca u najširem značenju te riječi, nego i oformljenoj vlastitoj viziji onih ponajboljih djela koja mogu izdržati i jače estetske kriterije vrednovanja. Upravo se na tim piscima (Cervais, Balota, Črnja, Rakovac) Mirjana Strčić potvrdila ne smo kao samozatajan istraživač i sakupljač građe, nego i kao čovjek s izraženim senzibilitetima za doživljaj pravog umjetničkog, književnog djela.

Miroslav Šicel

Zdenka Gudelj-Velaga:

NASTAVA STVARALAČKE PISMENOSTI

Školska knjiga, Zagreb 1990.

U svom dugogodišnjem teoretskom i praktičnom istraživanju procesa jezičnog odgoja i obrazovanja profesorica se dr. Zdenka Gudelj-Velaga opredijelila za dvije metodičke poddiscipline: metodiku nastave hrvatskog jezika kao jezika društvene sredine (L₂/J₂) i metodiku nastave izražavanja i stvaranja. O tome svjedoče brojni stručni i znanstveni radovi, posebno oni nastali tijekom posljednjih četiriju godina. U prvome redu riječ je o